

مقاله پژوهشی

تحلیل رابطه بین بانکداری بدون ربا و رشد اقتصادی در ایران سیامک شکوهی فرد^۱، علی سلمانپور زوز^۲، هاتف حاضری نیری^۳

چکیده

در این تحقیق رابطه‌ی بین بانکداری بدون ربا و رشد اقتصادی در ایران بررسی شده است. به منظور بررسی اثر واقعی اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا بر سرمایه‌گذاری و رشد از ابزارهای اقتصاد سنجی و مدل‌های کلان اقتصادی استفاده شده است. لذا دو تابع سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی معرفی شده و این مدل‌ها در قالب سیستم معادلات همزمان و با استفاده از رهیافت برآورد حداقل مربعات دو مرحله‌ای (2SLS) تخمین زده شدند. نتایج حاصل از تخمین این مدل‌ها نشان داد که اجرای بانکداری غیرربوی از سال ۱۳۶۴ تاکنون در نظام بانکی کشور تأثیر مطلوبی نداشته است. با وجود این که اجرای این قانون بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اثر مثبت و معنی‌داری داشته است اما بر روی رشد اقتصادی تأثیر معناداری نداشته است. طبق نتایج تحقیق، رابطه‌ی مثبت و دو طرفه میان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و رشد اقتصادی وجود دارد. از طرفی تسهیلات اعطایی بانک‌ها بر روی این متغیرهای کلان اقتصادی اثر مثبت گذاشته و نرخ سود بانکی اثری منفی و معنی‌دار در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد. درآمدهای نفتی و مخارج دولتی نیز موجب افزایش سرمایه‌گذاری در کشور شده و در نهایت موجب رشد اقتصادی کشور می‌گردند. هم‌چنین اثر مثبت و معنی‌دار اشتغال در رشد اقتصادی کشور تایید شد.

واژگان کلیدی: بانکداری، ربا، رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری، سیستم معادلات همزمان.

Siyamak.Shokohifard@gmail.com

Ali_Salmanpour@marandiau.ac.ir

Hatef.Hazeriniri@uma.ac.ir

۱. باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

۲. استادیار، گروه اقتصاد، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

مقدمه

یکی از موضوعات مهم و پیچیده در اقتصاد به ویژه اقتصاد اسلامی موضوع ربا و بهره است (خورشید، ۱۳۷۴). به اعتقاد اکثر اقتصاددانان نظام سرمایه‌داری، اقتصادی که در آن «بهره» نباشد، مبتلا به تناقض درونی بوده در کوتاه‌مدت کارآیی و در بلندمدت، حیات خود را از دست می‌دهد (خان و میرآخور، ۱۳۷۶).

چنین تفکری، اقتصاددانان سرمایه‌داری را بر آن داشته که به بیان‌های مختلف گاه در توجیه حقانیت بهره و گاه در مقام اثبات علمیت و ضرورت اقتصادی «بهره» بکوشند و آن را مهم‌ترین عامل شکل‌گیری پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و رشد و توسعه اقتصادی بدانند (موسویان، ۱۳۸۷).

بانک‌ها در بازارهای مالی اهمیت فراوانی دارند. مهم‌ترین دلیل اهمیت آن‌ها را می‌توان به صورت ذیل عنوان کرد: بانک‌ها منابع مالی را از دست کسانی که دارای مازاد این منابع هستند (یعنی پس‌اندازکنندگان) به دست کسانی می‌رسانند که کمبود منابع مالی دارند (مانند سرمایه‌گذاران)؛ در نتیجه بانک‌ها باعث افزایش سرمایه‌گذاری، تولید و بهبود رشد اقتصادی می‌شوند (میشکین^۱، ۱۳۷۸).

با گسترش نظام سرمایه‌داری به ویژه صنعت بانکداری به کشورهای اسلامی، دولت‌مردان، بازرگانان، صنعت‌گران و صاحبان بانک‌ها با مشکل ممنوعیت ربا روبه‌رو بوده و برای حل آن دست به دامن عالمان دین شدند. این‌جا بود که اندیشه‌وران به دو گروه تقسیم شدند:

الف) گروهی با پذیرش نظام سرمایه‌داری و بانکداری ربوی در صدد ارائه تفسیری جدید از رباب آمدند تا با معامله‌های بانکی سازگار باشد.

ب) گروه دوم ضمن پذیرش اصل پدیده‌ی بانک، در صدد برآمدن معامله‌های بانک را بر اساس آموزه‌های اسلام طراحی کنند که بانکداری بدون ربا نتیجه‌ی این کوشش‌ها بود (موسویان، ۱۳۸۴).

بانکداری اسلامی یکی از رو به رشدترین بخش‌های صنعت بانکداری است. این بخش قدمتی در حدود ۳۰ سال دارد و در اکثر کشورهای اسلامی در میان افرادی که از بهره‌گريزان هستند، جایگاه خاصی دارد. این نظام به طور کلی شبیه بانکداری ربوی است اما بهره در آن جایی ندارد و بر پایه‌ی معامله‌های واقعی میان گیرندگان تسهیلات و سپرده‌گذاران استوار است و سود بانک بر اساس مقررات و اصول اسلامی به عنوان حق الوکاله است. اما نظام بانکداری ربوی در جایگاه واسطه‌ی مالی میان سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان عمل می‌کند و پول سپرده شده به وسیله‌ی مشتریان را در اختیار وام‌گیرندگان قرار می‌دهد. درآمد این نظام از تفاوت بهره‌ی دریافتی از وام‌گیرندگان و بهره پرداختی به سپرده‌گذاران حاصل می‌شود. به عبارت دیگر نظام بانکداری ربوی بر مبنای مبادله‌های ناشی از بهره استوار است (موسویان و ورمزیاری، ۱۳۹۱).

بانک‌های اسلامی به علت پرهیز از نوع فعالیت‌های بانکی در دریافت بهره از وام‌ها و نیز پرداخت بهره به سپرده‌ها، از دیگر بانک‌ها متمایز هستند (عثمان، ۱۳۹۰).

از ورود صنعت بانکداری به ایران، نزدیک به یک قرن می‌گذرد و نظام بانکی کشور طی سالیان متمادی، ربوی و غیراسلامی بود. اسلام با تحریم ربا سعی در پیش‌گیری بی‌عدالتی و رفع موانع حرکت به سوی خدا و کمال داشته است. حرمت بهره (به مفهوم ربا) در اسلام از یک سو، و نقش آن در اقتصاد و ارتباط‌دهندگی بازارها از سوی دیگر، یک چالش فرا روی جوامع اسلامی و مسلمانان بوده است (صمصامی و توکلی، ۱۳۹۱).

است. لذا هدف اصلی تحقیق پیش‌رو، بررسی رابطه‌ی بین بانکداری بدون ربا و رشد اقتصادی در ایران است.

با توجه به ضرورت اجرای بانکداری اسلامی در کشور و اهمیت رشد اقتصادی، در تحقیق پیش‌رو به بررسی بانکداری اسلامی و رشد اقتصادی پرداخته شده

پیشینه پژوهش

جدول ۱- خلاصه‌ای از مهم‌ترین مطالعات انجام شده در ارتباط با بانکداری بدون ربا و رشد اقتصادی

محققین	سال	زمینه‌ی بررسی	مدل	نتایج
چانگ و لی ^۱	۲۰۰۹	مطالعه بر روی ربوی و غیر ربوی بودن بانکداری اسلامی در مالزی	بر اساس مدل تسهیم سود و زیان (PLS)	با استناد به مدل تسهیم سود و زیان PLS سپرده‌گذاری اسلامی مالزی را غیرربوی نمی‌دانند.
فرگانی و مولیانی ^۲	۲۰۱۲	بررسی تقابل بین بانکداری اسلامی و رشد اقتصادی در کشور مالزی	مدل تصحیح خطای برداری (VECM) و آزمون هم‌انباشتگی	سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی در بلندمدت با اجرای بانکداری اسلامی.
عبدوه و عظمی عمر ^۳	۲۰۱۲	بررسی رابطه کوتاه مدت و بلندمدت بین بانکداری اسلامی و توسعه اقتصادی برای کشور اندونزی	مدل هم‌انباشتگی و تصحیح خطا، داده‌های فصلی سال‌های ۲۰۰۳ الی ۲۰۱۰	اثبات وجود رابطه بلندمدت و معنادار بین بانکداری اسلامی و رشد و توسعه اقتصادی.
صمصامی	۱۳۸۹	تحلیل ربا و مشکلات اقتصاد ایران	تحقیق تحلیلی	ربوی شدن نظام بانکی و انحراف از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا موجب رشد شدید معوقات بانکی شده است.
یداله‌ی وثیق	۱۳۹۰	مقایسه عملکرد بانکداری قبل و بعد از اجرای قانون بانکداری بدون ربا	شاخص‌های سودآوری و شاخص ریسک اعتباری طی سال‌های ۱۳۵۸ الی ۱۳۸۷	بعد از حذف ربا، بازده دارایی کاهش یافته و همچنین بازده سرمایه‌سازان سهام و خطر عدم بازپرداخت وام افزایش یافته‌است.
موسویان و ورمزیاری	۱۳۹۱	بررسی ارتباط بین تأمین مالی بانکداری بدون ربا و رشد اقتصادی در ایران	روش مدل خود همبسته با وقفه‌های توزیعی (ARDL)	اثبات تاثیر معنادار بانکداری بدون ربا بر روی رشد اقتصادی در ایران

۱. Chong & Liu.

۲. Furqani & Mulyany.

۳. Abduh & Azmi Omar.

سرمایه‌گذاری و به دنبال آن رشد اقتصادی ایران تجزیه و تحلیل می‌شود.

ب) متغیرهای برون‌زای الگو:

LnCER_t لگاریتم تسهیلات اعطایی به بخش خصوصی

LnOG_t لگاریتم درآمدهای نفتی دولت

K_t انباره‌ی سرمایه

LnG_t لگاریتم کل مخارج دولت

$\text{Ln } K_t$ لگاریتم سرمایه

$\text{Ln } L_t$ لگاریتم اشتغال

R_t نرخ سود سپرده‌گذاری بلندمدت پنج ساله

$D64$ متغیر مجازی اجرای قانون بانکداری بدون ربا

$D59$ متغیر مجازی وقوع جنگ تحمیلی

اطلاعات و آمارهای مورد نیاز در این مقاله طی سال‌های ۱۳۵۸ الی ۱۴۰۱ (که این دوره شامل زمان شروع اجرای قانون بانکداری غیر ربوی از سال ۱۳۶۴ در ایران نیز می‌باشد) از طریق اطلاعات موجود در پایگاه داده‌های سری زمانی بانک مرکزی و سایر پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر کشور گردآوری شده است. حال با توجه به تشریح مدل‌های سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی مناسب‌ترین روش تخمین در این تحقیق بررسی و انتخاب می‌شود. با به‌کارگیری شرط درجه‌ای قابلیت تشخیص با توجه به تعداد متغیرهای درون‌زا و برون‌زا در هر دو مدل برای برآورد توابع، از روش حداقل مربعات معمولی دو مرحله‌ای^۱ استفاده شده است.

نتایج بررسی ایستایی داده‌ها

با توجه به مطالعات صورت گرفته و نتایج متناقض در بررسی اثر بانکداری بدون ربا در اقتصاد ایران، در این تحقیق با به‌کارگیری روش‌های اقتصادسنجی متفاوت و دخالت دادن متغیرهایی که در مطالعات داخلی پیشین دور از نظر مانده است، اثرات حذف ربا از نظام مالی کشور بر روی

تصریح مدل و تجزیه و تحلیل داده‌ها

مبتنی بر تجربیات تحقیقاتی، در حالت کلی مدل مورد مطالعه در این پژوهش برگرفته از مطالعه فرگانی و مولیانی (۲۰۱۲) می‌باشد. بدین ترتیب که:

تابع رشد اقتصادی برآوردی در این پژوهش، به‌صورت زیر است:

$$\dot{Y} = f(K, L, IP, CER, G) \quad (1)$$

که در آن: Y رشد تولید ناخالص داخلی، IP سرمایه‌گذاری بخش خصوصی که همان (\dot{k}) ، CER تسهیلات اعطایی بانکی، \dot{K} رشد سرمایه، \dot{L} رشد نیروی کار و G کل هزینه‌های دولت (مصرفی و سرمایه‌گذاری). شکل نهایی توابع سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی به‌صورت زیر بیان می‌گردند:

تابع سرمایه‌گذاری:

$$\text{Ln } IP_t = \alpha_0 + \alpha_1 D64 + \alpha_2 D64 \times \text{LnCER}_t + \alpha_3 \quad (2)$$

$$\text{LnCER}_t + \alpha_4 K_{t-1} + \alpha_5 R_t + \alpha_6 \text{LnGDP}_t + \alpha_7$$

$$\text{LnOG}_{t-1} + \alpha_8 D59 + v_t$$

تابع رشد اقتصادی:

$$\text{Ln } GDP_t = \beta_0 + \beta_1 D64 + \beta_2 D64 \times \quad (3)$$

$$\text{LnCER}_t + \beta_3 \text{LnCER}_t + \beta_4 \text{LnIP}_t + \beta_5$$

$$\text{Ln } K_t + \beta_6 \text{Ln } L_t + \beta_7 \text{LnG}_t + e_t$$

که در آن، متغیرهای دستگاه معادلات همزمان به دو دسته‌ی درون‌زا و برون‌زا به شرح ذیل تعریف شده‌اند:

الف) متغیرهای درون‌زای الگو:

$\text{Ln } IP_t$ لگاریتم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

$\text{Ln } GDP_t$ لگاریتم تولید ناخالص داخلی واقعی

۱. Two Stage Least Squares (2SLS).

داده‌های مورد استفاده در این مطالعه، با استفاده از روش گام به گام آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته، بررسی شد که نتایج آن در جدول (۲) قابل مشاهده می‌باشد. داده‌هایی که به صورت نرخ و محدود به دو مقدار صفر و یک هستند، نیازی به بررسی ایستایی ندارند.

جدول ۳- آزمون علیت گرنجری

فرضیه صفر	آماره F	P-Value
تولید ناخالص داخلی علیت گرنجری سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نمی‌باشد.	۵/۹۶	۰/۰۰۶۴
سرمایه‌گذاری بخش خصوصی علیت گرنجری تولید ناخالص داخلی نمی‌باشد.	۴/۵۵	۰/۰۱۸۵

ماخذ: محاسبات تحقیق

با توجه مقادیر آماره‌ی F در جدول فوق، هر دو فرضیه‌ی صفر گفته شده، رد می‌شوند و این به معنی وجود علیت دو طرفه بین این دو متغیر می‌باشد.

نتایج آزمون درون‌زایی متغیرهای وابسته در سیستم

حال برای برآورد سیستم معادلات همزمان در قالب روش حداقل مربعات دو مرحله‌ای (2SLS) ابتدا بدون توجه به نتایجی که از آزمون علیت گرنجر به دست آمده است، درون‌زایی رشد تولید ناخالص داخلی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای این منظور از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. برای آزمون درون‌زایی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در معادله‌ی رشد تولید ناخالص داخلی به این صورت عمل می‌شود:

ابتدا مدل رشد تولید ناخالص داخلی LOG (GDP) با استفاده از همه متغیرهای برون‌زای سیستم برآورد شده و مقادیر باقیمانده ناشی از تخمین به صورت یک متغیر جداگانه (با نماد RES) در نظر گرفته می‌شود. حال معادله‌ی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی LOG (IP) نوشته شده و معادله‌ی حاصل با استفاده از همه متغیرهای سابق به علاوه متغیر RES (به عنوان یک متغیر توضیحی جدید)

جدول ۲- آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم‌یافته

متغیر	درجه‌ی ایستایی	آماره DF	حد بحرانی
LOG (IP)	I (۱)	-۴/۶۸	-۳/۶۳ در سطح ۱٪
LOG (GDP)	I (۱)	-۴/۰۳	-۳/۶۲ در سطح ۱٪
LOG (CER)	I (۱)	-۳/۲۹	-۲/۹۴ در سطح ۵٪
D64*LOG (CER)	I (۱)	-۶/۱۴	-۴/۲۳ در سطح ۱٪
LOG (OG)	I (۱)	-۵/۸۹	-۴/۲۳ در سطح ۱٪
K	I (۱)	-۲/۳۶	-۱/۹۵ در سطح ۱٪
LOG (G)	I (۱)	-۴/۲۲	۳/۶۲ در سطح ۱٪
LOG (K)	I (۱)	-۴/۳۶	-۳/۶۲ در سطح ۱٪
LOG (L)	I (۱)	-۴/۴۸	-۳/۶۸ در سطح ۱٪
R	I (۱)	-۶/۹۵	-۳/۶۳ در سطح ۱٪

ماخذ: محاسبات تحقیق

با توجه به نتایج جدول (۲)، داده‌های مربوط به متغیرهای مورد بررسی با یک بار تفاضل‌گیری مانا شده‌اند. بنابراین استفاده از این متغیرها در مدل مجاز بوده و امکان بروز رگرسیون کاذب وجود ندارد.

نتایج آزمون علیت گرنجری

انجام آزمون علیت گرنجری با استفاده از داده‌های رشد تولید ناخالص داخلی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نشان می‌دهد که یک رابطه علیت دو طرفه بین دو متغیر وجود دارد که نتایج این آزمون در جدول (۳) گزارش شده است.

			خصوصی
۰۰۰۰	۵,۹۷	۰,۵۲***	سرمایه
۰,۰۰۹۸	۳,۲۰	۰,۰۱۹***	اشتغال
۰,۰۰۱۱	۳,۴۴	۰,۳۲***	مخارج دولتی

ماخذ: محاسبات تحقیق

(*)، (**، ***) به ترتیب معنی داری در سطح ۱۰، ۵ و ۱ درصد می باشند.

نتایج حاصل از تخمین سیستم معادلات همزمان در جدول (۴) برای معادله اول (سرمایه گذاری بخش خصوصی) نشان می دهد که تمامی ضرایب مدل در سطوح ۱، ۵ و ۱۰ درصدی معنی دار بوده و متغیرهای این معادله بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در طول دوره مورد بررسی تاثیرگذار بوده اند. قدرت توضیح دهنده ضریب تعیین در این مدل برابر ۰/۷۹ است، بدین معنی که ۷۹ درصد تغییرات در میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی توسط متغیرهای توضیحی این مدل بیان می شوند. آماره ی دوربین- واتسون در این مدل برابر با ۲/۱۳ است که نشان دهنده ی عدم وجود خود همبستگی در مدل است.

از طرفی نتایج این الگو برای معادله ی دوم (رشد تولید ناخالص داخلی) حاکی از عدم معنی داری ضرایب عرض از مبدأ و اثر اجرای بانکداری غیربوی بر عرض از مبدأ و شیب می باشد. سایر ضرایب در سطوح مختلف آماره ی معنی دار شده اند. مقدار ضریب تعیین در این معادله ۰/۹۹ درصد بوده و آماره ی دوربین- واتسون در آن معادل ۱/۹۸ می باشد.

نتایج حاصل نشان می دهند که در معادله ی اول، اثر اجرای قانون بانکداری بدون ربا به ترتیب با احتمال یک و پنج درصد بر روی عرض از مبدأ و شیب تابع سرمایه گذاری بخش خصوصی معنادار شده است. بنابراین اجرای قانون بانکداری بدون ربا از سال ۱۳۶۴ تاکنون بر روی متغیر سرمایه گذاری بخش خصوصی اثر داشته است. اثر مثبت تسهیلات اعطایی بانکها بر روی

برآورد می شود. اگر ضریب متغیر جدید (RES) معنی دار باشد، به این معنی است که رشد تولید ناخالص داخلی در معادله ی سرمایه گذاری بخش خصوصی درونزا می باشد. با انجام عملیات فوق، درونزایی رشد تولید ناخالص داخلی مورد تایید قرار گرفت. مشابه حالت قبل درونزایی سرمایه گذاری بخش خصوصی در معادله ی رشد تولید ناخالص داخلی نیز بررسی گردید.

پس از آن که از این طریق رابطه متقابل بین سرمایه گذاری و رشد اقتصادی مورد تایید قرار گرفت، به تخمین این معادلات از طریق سیستم معادلات همزمان پرداخته شد که نتایج حاصل از این تخمین در ادامه آمده است.

جدول ۴- برآورد سیستم معادلات همزمان

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب آماره t	احتمال
سرمایه گذاری بخش خصوصی	عرض از مبدأ	۱۵,۴۱***	۰,۰۰۰
	اثر حذف ربا بر عرض از مبدأ	۰,۷۱***	۰,۰۰۰۸۴
	اثر حذف ربا بر شیب	۰,۶۹**	۰,۰۳۱۵
	تسهیلات اعطایی بانک	۰,۰۲۸*	۰,۰۶۱۵
	انباره سرمایه ***-۸ E	-۲,۷۱	۰,۰۰۲۴
	نرخ سود بانکی	-۰,۱۱**	۰,۰۳۰۴
	تولید ناخالص داخلی	۰,۶۵***	۰,۰۰۹۸
	درآمد نفتی دولت	۰,۱۴**	۰,۰۳۱۲
	اثر جنگ در سال ۱۳۵۹	-۰,۲۹*	۰,۰۸۲۱
	عرض از مبدأ	۰,۵۴	۰,۸۶۷۷
رشد تولید ناخالص داخلی	اثر بر عرض از مبدأ	-۰,۹۶	۰,۴۱۸۸
	اثر حذف ربا بر شیب	۰,۱۲	۰,۸۸
	تسهیلات اعطایی بانک	۰,۰۴***	۰,۰۰۷۹
	سرمایه گذاری بخش	۰,۱۲*	۰,۰۷۳۴
		۲,۳۴	۰,۰۰۰۰

تسهیلات اعطایی بانکها بر روی رشد اقتصادی نیز مشابه معادله‌ی اول اثر مثبت و معنی‌داری دارد. به‌طوری‌که با افزایش یک میلیارد ریال در تسهیلات اعطایی بانکها، مقدار تولید ناخالص داخلی کشور ۴۰ میلیون ریال افزایش می‌یابد.

اثر مثبت و معنی‌دار سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در رشد اقتصادی کشور نیز با ضریب معادل ۰/۱۲ به تأیید می‌رسد. به عبارت دیگر یک میلیارد ریال افزایش در سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایشی معادل ۱۲۰ میلیون ریال را در تولید ناخالص داخلی کشور به دنبال دارد. از طرف دیگر موجودی سرمایه نیز با ضریب ۰/۵۲ ارتباطی مثبت و معنی‌داری با رشد اقتصادی دارد.

ضریب نرخ رشد نیروی کار (اشتغال) که همان کشش تولید نسبت به نیروی کار می‌باشد دارای علامت مثبت بوده و از نظر آماری معنی‌دار است، به‌این مفهوم که افزایش در سطح اشتغال کشور منجر به بهبود تولید ناخالص داخلی کشور می‌شود. هر چند این اثر بسیار کم است و می‌تواند به علت پایین بودن سطح بهره‌وری نیروی کار در کشور باشد. در نهایت طبق نتایج جدول (۴) مخارج دولتی نیز با ضریب ۰/۳۲ اثری مثبت و معنی‌دار در رشد اقتصادی دارد. یعنی افزایش در مخارج دولتی سبب رشد تولید ناخالص داخلی کشور می‌گردد.

جمع‌بندی و ارائه راهکارها

صاحب‌نظران اقتصاداسلامی معتقدند که حذف ربا از نظام اقتصادی کشور، موجب افزایش سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی می‌شود. مبانی نظری نیز مؤید این موضوع است. از این‌رو، انتظار می‌رود با حذف ربا در نظام اقتصادی، سرمایه‌گذاری نسبت به قبل بیش‌تر شود و به‌دنبال آن، تولید افزایش و تورم کاهش یابد. در این مقاله رابطه‌ی بین بانکداری بدون ربا و رشد اقتصادی در ایران بررسی شده

سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با ضریب ۰/۰۲۸ و در سطح معناداری ۱۰ درصد تأیید می‌شود.

انباره‌ی سرمایه علی‌رغم معنی‌داری به مقدار ناچیزی بر روی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اثر منفی دارد. نرخ سود بانکی نیز اثر منفی و معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد. به‌گونه‌ای که با افزایش یک درصد (واحد) نرخ سود بانکی، مقدار سرمایه‌گذاری ۰/۱۱ درصد (واحد) کاهش می‌یابد. کشش تولید ناخالص نسبت به سرمایه‌گذاری مقداری مثبت و معادل ۰/۶۵ است. به عبارت دیگر با افزایش تولید ناخالص داخلی به میزان یک واحد، مقدار سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ۰/۶۵ واحد افزایش می‌یابد.

ضریب درآمدهای نفتی نیز به این مفهوم است که اگر درآمدهای نفتی به اندازه یک میلیارد ریال افزایش یابد (با فرض ثبات سایر عوامل) سرمایه‌گذاری به اندازه‌ی ۱۴۰ میلیون ریال افزایش می‌یابد و علامت این ضریب نیز مطابق انتظار می‌باشد. باتوجه به این‌که در اقتصاد ایران بخش اعظمی از درآمدها دولت را درآمدهای نفتی تشکیل می‌دهد، ولی به صادرات غیرنفتی و درآمدهای مالیاتی توجه چندانی نشده است و نوسان‌های قیمت نفت تأثیر زیادی بر تورم و کسری بودجه دولت دارد. لذا می‌توان گفت رابطه‌ی مستقیم بین درآمدهای نفتی دولت و سرمایه‌گذاری وجود دارد.

متغیر مجازی وقوع جنگ در سال ۱۳۵۹ نیز معنی‌دار بوده و وجود اثر منفی آن بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با معناداری ضریب به تأیید رسیده است.

نتایج برآورد برای معادله‌ی دوم نیز حاکی از آن است که اثر اجرای قانون بانکداری بدون ربا بر شیب و عرض از مبدأ تابع رشد اقتصادی معنادار نشده است. بدین معنی که اجرای قانون بانکداری بدون ربا از سال ۱۳۶۴ تاکنون تأثیری بر رشد اقتصادی کشور نداشته است.

بدون ربا منطبق با بانکداری اسلامی توسط نظریه پردازان اقتصاد اسلامی.

✓ معرفی الگوهای عملی و ارائه راهکارهای اجرایی مناسب برای تثبیت نظام بانکداری بدون ربا در ایران.

✓ ابلاغ دستورات و مقرراتی برای از بین بردن راه‌های گریز از ربا در قراردادهای بانکی.

✓ استفاده از تجربیات سایر کشورهای اسلامی در زمینه بانکداری اسلامی و بدون ربا.

✓ فرهنگ‌سازی مقابله با ربا در جامعه و تبیین مفاد بانکداری بدون ربا در اقتصاد اسلامی. به گونه‌ای که قوانین باید به صورتی روشن و شفاف وضعیت موضوعات کلیدی و اصلی در بانکداری بدون ربا از جمله تعریف و تبیین ربا در حیطه فعالیت‌های بانکی و چگونگی توزیع سود و زیان را مشخص نماید.

✓ انجام مطالعات مشابه و کاربردی در زمینه بانکداری بدون ربا در ایران و تبیین شکاف موجود در بانکداری حال حاضر با اهداف متعالی بانکداری اسلامی به منظور تجدید نظر در مفاد قانون و اصلاح الگوهای عملی آن.

منابع

- خان، محسن و میرآخور، عباس (۱۳۷۶). مطالعات نظری در بانکداری و مالیه اسلامی، ترجمه محد ضیائی بیگدلی، تهران: مؤسسه بانکداری ایران.
- صمصامی، حسین (۱۳۸۹). «ربا و مشکلات اقتصاد ایران»، معرفت اقتصاد اسلامی. ۱ (۱)، صص ۱۳۰-۱۱۳.
- صمصامی، حسین و توکلی، امیرحسین (۱۳۹۱). «اثر اجرای بانکداری بدون ربا بر سرمایه‌گذاری، رشد

است. نتایج نشان می‌دهند که اجرای بانکداری غیر ربوی از سال ۱۳۶۴ تاکنون در نظام بانکی کشور تأثیر مطلوبی نداشته است. با وجودی که اجرای این قانون بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اثر مثبت و معنی‌داری داشته است اما بر روی رشد اقتصادی تأثیر معناداری نداشته است. نتایج تحقیق حاکی از وجود رابطه‌ای مثبت و دو طرفه میان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و رشد اقتصادی است. از طرفی تسهیلات اعطایی بانک‌ها بر روی این متغیرهای کلان اقتصادی اثر مثبت گذاشته و نرخ سود بانکی نیز اثری منفی و معنی‌دار بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد. به عبارتی می‌توان گفت که در صورت اجرای صحیح و برنامه‌ریزی شده‌ی قانون حذف ربا، به دلیل کاهش نرخ سود واقعی، میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از دریچه‌ی تسهیلات اعطایی بانک‌ها افزایش می‌یابد. به موجب ارتباط مستقیم و اثرگذار سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی، با افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌توان شاهد رشد در تولید ناخالص اقتصادی کشور و بهبود اقتصاد کشور بود.

در پایان براساس نتایج تحقیق پیش‌رو و همچنین سایر مطالعات انجام شده پیشنهاد می‌گردد:

✓ وجود نظارت مستقیم و صریح بر عملکرد بانک‌ها و قراردادهای بانکی توسط یک نهاد یا تشکل به‌عنوان ناظر شرعی، به‌طوری‌که این نهاد قادر باشد علاوه بر نظارت بر دستورالعمل‌ها و تصمیمات اتخاذ شده، به منظور اطمینان از انطباق آن‌ها با قوانین شرع؛ بر اجرای بانکداری اسلامی (بدون ربا) نظارت کند و با سنجش نظام بانکی، رهنمودها و راهکارهایی برای بهبود و اصلاح پیشنهاد نماید.

✓ تحلیل و نقد مبانی حقوقی و نقد نظام بانکداری ایران به منظور تجدید نظر در مفاد بانکداری

اقتصادی و تورم در ایران»، معرفت اقتصاد اسلامی.
۲ (۶)، صص ۹۶-۷۷.

- عثمان، احمد (۱۳۹۰). بانکداری اسلامی در عمل، ترجمه علی تک روستا، تهران: دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

- موسویان، سید عباس و ورمزیاری، بهزاد (۱۳۹۱). بررسی تأثیر بانکداری بدون ربا بر رشد اقتصادی در ایران، فصلنامه اقتصاد اسلامی. ۱۲ (۴۸)، صص ۲۹-۵۲.

- موسویان، سید عباس (۱۳۸۴). ربا در قرض‌های تولیدی و تجاری، فصلنامه اقتصاد اسلامی. ۵ (۱۸)، صص ۳۵-۶۲.

- موسویان، سید عباس (۱۳۸۷). بهره عامل یا مانع توسعه اقتصادی، همایش اقتصاد اسلامی و توسعه. دانشگاه فردوسی مشهد.

- میشکین، فردریک (۱۳۷۸). پول و ارزو بانکداری. ترجمه علی جهانخانی و علی پارسایان، تهران: انتشارات سمت.

- یداللهی وثیق، سمیه (۱۳۹۰). مقایسه عملکرد بانکداری قبل و بعد از اجرای قانون بانکداری بدون ربا در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اقتصادی، دانشگاه الزهرا (س).

- Abduh, M., & Azmi Omar, M (2012). Islamic banking and economic growth: the Indonesian experience. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 5 (1), pp. 16-25.
- Chong, B. S., & Liu, M- H (2009). Islamic banking: Interest-free or interest-based?, *Pacific-Basin Finance Journal*, 17 (1), PP. 125-144.
- Furqani, H., & Mulyany, R (2012). Islamic banking and economic growth: empirical evidence from Malaysia. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 30 (2), pp. 24-33.

An Analysis of The Relationship between Interest-Free Banking and Economic Growth in Iran Siamak ShokouhiFard^۱, Ali Salmanpour^۲, Hatf Hazeri Niri^۳

Abstract

This study has been investigated the relationship between the interest free banking and economic growth in Iran. In order to assess the actual effect of Performance of interest-free banking law on investment and growth, was used the econometric tools and macroeconomic models. Therefore two function introduced; investment and economic growth. These models were estimated in the form of the simultaneous equation system, by using the two-stage least squares, (2SLS) estimation approach. The results of the estimation of the models showed that Performance non-interest banking in 1985 had not a favorable impact on banking system in Iran. Although the implementation of this law has a significant positive effect on private sector investment, but had no significant effect on economic growth. According to research results, there is a positive and mutual relationship between private sector investment and and economic growth. on the other hand the facilities granted by banks had a positive effect on these macroeconomic variables, and interest rates has a significant negative effect on private sector investment. Oil revenues and government spending also increased investment in the country, and eventually cause economic growth in the country. Also was confirmed that the employment has positive and significant effect on economic growth.

Keywords: Banking, Usury, Economic Growth, Investment, Simultaneous Equation System.

۱. Young Researchers and Elite Club, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran
Siyamak.Shokohifard@gmail.com

۲. Assistant Professor, Department of Economics, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran (Corresponding Author) Ali_Salmanpour@marandiau.ac.ir

۳. Associate Professor of Economics, Department of Economics, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardebili, Ardebil, Iran Hatf.Hazeriniri@uma.ac.ir